

BULGAR TRAKYA KOMİTESİ (1918-1934)

The Bulgarian Thracian Committee (1918-1934)

Mehmet ÇANLI*

ÖZET

Komitecilik ve çetecilik, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik şartlarında ortaya çıkmış bir olgudur. Özellikle Balkanlarda kurulan komite ve çeteler, devlete karşı sosyal ve ekonomik başkaldırının yanında bağımsızlık hareketi şeklinde ortaya çıktığını görülmektedir. Amaçları genel olarak, kuruldukları bölgelerde huzursuzluk yaratmak, kendi toplumu ile ilgili içerde ve dışarıda kamuoyu oluşturarak Avrupalı büyük devletlerin dikkatini çekerek bağımsızlık veya ilgili devletle birleşme yoluna gitmektir. Bunlardan biri de Bulgaristan öncülüğünde 1918 yılı sonlarında Batı Trakya'da kurulan ve daha sonra Bulgaristan topraklarında faaliyet gösteren Bulgar Trakya Komitesi'dir. Bu çalışmada Türk kaynaklarına göre Bulgar Trakya Komitesi'nin kuruluşu ve faaliyetleri üzerinde durulmuş, 1925-1934 yılları arası çetecilik ve komitecilik faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Trakya, Bulgaristan, Bulgar Trakya İhtilal Komitesi, Komitecilik, Çetecilik.*

ABSTRACT

The socio-economical conditions surrounding the Ottoman state during the 19th century led to appearance of many underground revolutionary activities and brigandage. Especially Balkan organizations of those kinds represented social and economic uprising against the state, as well as separatist movements. Their aims in general were to create troubles in their regions and to influence local and international public opinion in order to call attention of European grand states. This was to pave the way to independence. One of the latest formations of this group was the Bulgarian Thracian Committee, which was founded in 1918 in the Western Thrace by the Bulgarian government, and which later continued its activities in Bulgaria. This essay outlines history of the Committee as it appeared in Turkish sources, and tells about its underground activities between 1918-1934.

Keywords: *Thrace, Bulgaria, The Bulgarian Thracian Committee, underground revolutionary activities, brigandage in the Balkans.*

---

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çorum.

19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik cereyanına kapılan Balkan halkları, Osmanlı Devleti'nden birer birer bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Önce Yunanistan, bağımsızlığını elde etmiştir. Diğer milletler de Yunanistan'ı izlemiştir. Yunanistan'ın bağımsızlık yolunda ve sonrasında toprak elde etmekte izlediği yöntemler, diğer Balkan halklarına örnek teşkil etmiştir. Bu yöntemlerden biri de komitecilik, çetecilik ya da eşkıyalık diye adlandırılan yöntemdir.

Komitecilik ve çetecilik, 19. ve 20. Yüzyılda Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlardan ortaya çıkmış bir olgudur. Özellikle Balkanlarda kurulan komite ve çetelerin, devlete karşı sosyal ve ekonomik başkaldırının yanında siyasi ya da bağımsızlık hareketi şeklinde ortaya çıktığını görmekteyiz.¹ Kurulan bu komitelerin hemen hepsi gizli olarak kurulmuş, bazen büyük devletler tarafından, bazen de ilgili devletler tarafından resmi ya da gayri resmi desteklenmiştir.

Balkanlarda kurulan komitelerin amacı, genel olarak kuruldukları bölgelerde huzursuzluk yaratmak, kendi toplumu ile ilgili içerde ve dışarıda kamuoyu oluşturmak, Avrupalı büyük devletlerin dikkatini çekmek, bağımsızlıklarını ilan etmektir. Bu komitelerden² biri de Bulgaristan'ın öncülüğünde 1918 yılının sonlarında Batı Trakya'da kurulan ve daha sonra Bulgaristan topraklarında faaliyet gösteren Bulgar Trakya (İhtilas-İhtilal) Komitesidir.

Türkiye'de Bulgaristan ile ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle Bulgaristan'daki Türk azınlığın sorunları, Bulgaristan'ın azınlıklara yaptığı baskılar ve göçler üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada, Türk kaynaklarına göre Bulgar Trakya Komitesinin kuruluşu ve faaliyetleri üzerinde durmaya çalışacağız. Öncelikle bu Komite, bir sivil toplum örgütü müdür? Ya da bir hayır kurumu veya bir vakıf mıdır? Bulgaristan toprakları içerisinde olmasına rağmen neden çetecilik ve komitecilik yapmaktadır, kullandıkları metotlar nelerdir, Bulgar resmi makamlarının, çeteler veya komitelerle ilişkileri nedir? Komitenin Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlıklarla olan ilişkileri nasıldır. Bu yazımızda, yukarıdaki sorulara cevap ararken, aynı zamanda Komitenin 1925-1934 yılları arası çetecilik ve komitecilik faaliyetleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1. Bulgaristan Trakya Komitesi

Bulgaristan, Balkan Savaşları sonrasında elde ettiği Batı Trakya'yı, 27 Kasım 1919 Neuilly Antlaşmasıyla Müttefiklerin denetimine bırakmıştır. Daha sonra San Remo Konferansı'nda Batı Trakya, Yunanistan'a terkedilmiştir.³ Bulgaristan Batı Trakya'nın, Yunanistan'a

¹ Eşkıyalık hk. geniş bilgi için bkz. Sabri Yetkin, **Ege'de Eşkıyalar**, 2. Baskı, İstanbul, 1997.

² Bulgarların kurduğu ilk komite, Sofya ve Makedonya'dan Bulgaristan'a gelen göçmenler tarafından 1890'da yardımlaşma amacıyla kurulan "Merkezi Edirne ve Makedonya Komitesi"dir: Zafer Koylu, "Ayestafanos Antlaşması ve Sonrasında Balkanlarda Bulgaristan'ın Genişleme Politikaları: Makedonya", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir, Mayıs 2005, s.108.

³ Romyana Komsalova, "I. Dünya Savaşı Sonrası Bulgar-Türk İlişkilerinde Trakya Sorunu (1919-1925)", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir, Mayıs 2005, s.130.

verilmesini içine sindirememiştir. Bu konuyu her fırsatta uluslararası platformda gündeme getirmiştir. Yunanistan'a karşı da gayri resmi olarak Batı Trakya'da komitecilik ve çetecilik faaliyetlerini başlatmıştır.

Bulgaristan'ın amacı Ege Denizi'ne inmekti. Bunun için barış görüşmeleri süresince Batı veya Doğu Trakya'dan Ege Denizi'ne açılacak bir koridorun kendilerine verilmesi için çalışacaktır. Yunanistan'ın, İtilaf Devletlerinin müttefiki olması Bulgaristan'ın, Batı Trakya üzerinde emellerini bir süre engellemiştir. Buna rağmen Bulgaristan, Türkiye ile Batı Trakya'da komitecilik faaliyetlerine girişecektir. Ancak başarılı olamayacaktır.⁴

Barış görüşmeleri sürecinde Batı Trakya konusunda ümidini kesen Bulgaristan, bu kez Doğu Trakya üzerinde durmaya başlayacaktır. Doğu Trakya'nın alınması kendileri için daha kolaydı. Çünkü Türkiye savaştan yeni çıkmış ve toprakları müttefiklerce paylaşıyordu. Bu paylaşımın Bulgaristan hak elde etmek istiyordu. Bulgaristan'ın Doğu Trakya üzerinde hak iddia etmesi karşısında Mustafa Kemal, yaveri Cevat Abbas'ı Bulgaristan'a göndererek⁵ Bulgarları, bu emellerinden vazgeçirmeye çalışmıştır. Nitekim Cevat Abbas Bey'in çalışmaları ve Mustafa Kemal'in tutarlı politikaları sayesinde Bulgaristan'ın bu iddiası bir süre ertelenmiştir. Millî Mücadele döneminde bu istek engellendiyse de Bulgarların, Doğu Trakya üzerinde hak iddia etmeleri durmamıştır.

I. Dünya Savaşı ve sonrasında Batı ve Doğu Trakya'dan binlerce Bulgar, Bulgaristan'a mecburî göçe tabi tutulmuştur. Bu göçmenler, uzun bir süre yerleşme işlemleriyle meşgul olmuşlardır. Bu süre içinde Türk-Bulgar diplomatik ilişkileri kesikti. Bulgaristan, bu dönemde boş durmayarak, Yunanistan'da ve Türkiye'de yıkıcı faaliyetlere girişmiştir. Örneğin Bulgaristan, Batı ve Doğu Trakya'da Bulgar nüfusunu arttırmak için birçok meslek sahibi Bulgar asıllı kişileri Türk ve Yunan isimleriyle yerleştirmiştir.⁶ Lozan Antlaşması'na göre Türk-Bulgar sınırında yerleşim alanları sınırlandırılırken Bulgaristan, buna uymayarak sınıra yakın birçok yeni yerleşim alanları kurmuştur.⁷ Örneğin Bulgaristan, 1920'lerin ortalarından itibaren bir kaç yıl içinde Türkiye sınırındaki yerleşim alanlarına 13.000 kişi, buna karşılık Türkiye 4.000 kişi, Yunanistan ise Türkiye sınırında 17.000 kişiyi iskân etmiştir.

a) Komitenin Kuruluşu

Trakya Komitesi, San Remo Konferansında Trakya'nın Yunanistan'a verilmesiyle buradaki Bulgar halkının, Yunanistan ve müttefiklere karşı mücadele etmek amacıyla 1918 yılının sonlarında kurulmuştur. Trakya konusunda Bulgarlar lehine gerekli resmi evrakları toplamak ve gerektiğinde kuvvete başvurmak amacıyla Rilo Manastırı Başrahibi liderliğinde oluşturulmuştur. Bünyesinde komitecilikte deneyimli Makedonya ve diğer Bulgar komiteci-

⁴ Agm, s.132.

⁵ Bilal N. Şimşir, **Atatürk İle Yazışmalar (1920-1923)**, C.I, Ankara, 1981, s.430; Tefik Bıyıkhoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, C.I, Ankara, 1987, s.387.

⁶ BCA, 030.10.243.638.11 (24.04.1936) Eski Maarif Nezareti'nin Bulgar Mektepleri Müfettişi ve İstanbul Barosu Avukatlarından Halil Yaver Bey'in Başbakanlığa yazdığı mektup.

⁷ **Şark-ı Karib Umuru Hakkında Lozan Konferansı 1922-1923 (Konferans'da Tezekkür Olunan Senedat Mecmuası**, İkinci Takım, İkinci Cilt, 30 Kanun-ı Sani ve 24 Temmuz 1923 Tarihinde Lozan'da İmza Edilen Senedat, H. 1340, Matbaa-ı Ahmet İhsan ve Şürekası, s.77-79.

lerinin de kurucu olarak görev aldığını görmekteyiz.⁸ Başlangıçta Bulgaristan Hükümeti tarafından desteklenmiştir. Lozan Antlaşmasından sonra değişen durum karşısında Bulgaristan Hükümeti desteğini kesmiştir. Destek alamayan Komite, faaliyetlerini bir süre durdurmak zorunda kalmıştır.⁹

Komitenin ismi, belgelerde birkaç şekilde geçmektedir. 1918'de ilk kurulduğunda Trakya İhtilal Komitesi şeklinde adlandırılırken, Lozan Antlaşmasından sonra ise Komitenin adının arşiv belgelerinde Trakya İhtilal Komitesi şeklinde değiştiğini görmekteyiz. Sonraki dönemde ise genel olarak Trakya komitesi şeklinde adlandırılmıştır.

Lozan Antlaşmasından sonra Batı Trakya'daki Bulgarlar, Bulgaristan'a göç etmiştir. Göç eden Trakyalı Bulgarlar ve komite yöneticileri, kısa sürede toparlanarak Bulgaristan'da 1925 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. Edirne Emniyet istihbaratından alınan bilgiye göre Bulgar Trakya İhtilal Komitesinin genel merkezi, Filibe'dedir. Komite, Doğu Trakya meselesiyle ilgilenmektedir. Temmuz 1925 tarihinden itibaren faaliyete geçen Komite, Ada, Koşukavak bölgelerini içine alacak şekilde Arda Nehrinin bir tarafına Yalazov'u, diğer tarafına da Maksimov'u görevlendirmiştir. Başlangıçta Komite, muhtaç Bulgarların ve Türklerin güvenini kazanmak için yardım etmiştir. Komite, bölgede üretilen tütünün her kilosundan birer leva alınmasına karar vermiştir.¹⁰

Komite, bir sivil toplum örgütü müdür? Bir hayır cemiyeti ya da bir vakıf mıdır? Kurucularına ve görünürdeki amaçlarına bakıldığında bir sivil toplum örgütü, göçmenlere yardım eden bir cemiyet ya da vakıf şeklinde görünmektedir. Göçmenler, Bulgaristan'da yerleştikleri yerlerde çeşitli isimlerde yardım dernekleri ve vakıfları kurmuşlardır. Komite ise gizli olarak Bulgaristan'da kurulmuştur. Başlangıçta komite, sesini çetecilik faaliyetleri ile duyurmaya çalışmıştır. Göçmenler, daha çok Batı ve Doğu Trakya'ya sınır bölgelerine ve Türk-Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgelere yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bulgar resmi makamların desteğini alan göçmenler, yerleştikleri bölgelerde çetecilik yaparak, mevcut Türk ve Müslüman halka baskı yaparak bu bölgeden kaçırmaya çalışmıştır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Asya ve Avrupa'nın birçok yerinde yoğun göçler yaşanmıştır. Bu göçlerden Bulgaristan da nasibini almıştır. Makedonya, Yunanistan, Türkiye, Romanya ve Yugoslavya'dan Bulgaristan'a binlerce kişi göç etmiştir. Trakya,¹¹ Makedonya¹² ve

⁸ Bıyıklıoğlu, **age**, s.127; Trakya'da Türkler ve Bulgarlar, Yunanistan'a karşı ortak mücadele için birçok çete kuracaktır. Pars Tuğlacı, **Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri**, İstanbul, 1984, s.121, 122. Bunlardan biri de 1922 Yılı'nın sonbaharında kurulan Türk-Bulgar İç Trakya İç İhtilal Komitesidir. Komitenin başına Bulgar asıllı T. Nikolov getirilmiştir. Yönetime Türk temsilciler olarak da Fuat ve Kemal Beyler katılmıştır. Stefan Velikov, **Bulgar Gözüyle Atatürk. Kemalist İhtilal ve Bulgaristan (1918-1922)**, Çev. Naime Yılmaz, İstanbul, 1969, s.155.

⁹ Rumyana Komsalova, **age**, s.132.

¹⁰ BCA, 030.10.239.616.8 (01.07.1925)

¹¹ Yunanistan'ın Batı Trakya'yı işgal etmesi ile buradan göç eden Bulgarların sayısı 12 bin civarındadır. **İkdam Gazetesi**, 10.06.1920, No: 8378, s.1.

¹² Makedonya'dan Bulgaristan'a 300.000 kişi göç etmiştir. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara, 1987, s.185.

Dobruca'dan 500 bin kişi Bulgaristan'a göç etmiştir.¹³ Göçmenlerin Bulgaristan'da teşkilatlanmasına Müttetikler izin vermezken, Bulgar resmi makamları açıktan müsaade etmiştir. Müttetikler, komite ve çeteler konusunda Bulgaristan Hükümetine baskı yapmıştır. Bu baskılar sonucunda Bulgaristan Başbakanı Stamboliyski, Trakya Komitesini ortaya çıkarmak için gerekli tedbirlerin alındığını Cemiyet- i Akvam'a iletmıştır.¹⁴ Bulgaristan Hükümeti her fırsatta gerek İtilaf Devletlerine ya da diğer komşu ülkelere karşı göçmen teşkilatlanmalarını vakıf ya da hayır cemiyeti şeklinde tanıtma yoluna gitmiştir. Bulgaristan'ın savaş dönemi ve sonrasındaki ekonomik durumunun bozuk olmasından dolayı gelen göçmenlerin yerleştirilmesinde zorluklar çıkıyordu. Diğer yandan da ülke siyasi ve sosyal çalkantı içindeydi. Bulgaristan'a göç eden her grup, komitecilikten çok, çetecilik yaparak hayatta kalma mücadelesi vermiştir. Resmi makamlar da bunlara göz yummak zorunda kalmıştır.

Bulgaristan'da 1920-1934 yılları arasındaki çetecilik hareketleri, bir yandan iç güvenliği sıkıntıya sokarken, diğer yandan da ülkenin komşularıyla olan ilişkilerini zedelemiştir. Örneğin Bulgaristan'ın, Yunanistan ile Batı Trakya ve Makedonya, Türkiye ile Doğu Trakya, Türk-Müslüman azınlık sorunları, Romanya ile Dobruca meselesi ve Yugoslavya ile Makedonya sorunları vardı.

b) Komitenin Aktif Hale Getirilmesi

Trakya İhtilal Komitesi, 1925-1930 Yılları arasındaki dönemde siyasi olarak sesini duyuramamıştır. Ülkenin siyasi işlerinden çok, yerel çerçevede çetecilik yaparak gündeme gelmiştir. Bulgaristan'ın siyasi hayatında uzun bir süre Makedonya Komitesi etkin olmuştur. Bu komitenin etkisi ile Bulgaristan, revizyonist bir politika izlemiştir. Bu politikasından dolayı da komşularıyla devamlı sorun yaşamıştır. Nitekim 1930'lara gelindiğinde Makedonya ile ilgili Bulgaristan'a uluslararası baskıların artmaya başladığını görmekteyiz. Baskılar sonucunda Bulgaristan Hükümeti, Makedonya Komitesini yasa dışı ilan etmiş, takibe başlayarak tedbirler almıştır.¹⁵ Hükümet, bu komite ile mücadele ederken ülkede birçok siyasi cinayetler işlenmiştir. Ancak Komitenin tam olarak ortadan kaldırıldığını söylemek çok güçtür.

1930'ların başından itibaren Bulgaristan Hükümeti, Trakya Komitesini aktif hale getirmeye çalıştığını görmekteyiz. Bulgaristan Hükümetini bu nedene iten sebep neydi? Değişen Dünya şartları mıydı? Ya da iç politikanın bir gereği miydi? Bulgaristan'ın bu tavra iten birçok sebep vardır. Öncelikle Bulgaristan, 1920'lerin sonlarına doğru revizyonist bir politika izlemeye başlamıştır. Bu politikaya karşı uluslararası ve komşu devletlerin baskıları artmaya başlamıştır. Bulgaristan'ın, Makedonya üzerinde hak talep etmesinin yoğunlaşması ve karşılığında Yugoslavya tepki olarak her alanda baskısını arttırmıştır. Diğer yandan Yunanistan, Türkiye ve Romanya'nın her fırsatta tepkilerini ortaya koyması bunda etkili olmuştur.¹⁶

¹³ **İkdam Gazetesi**, 20.07.1921 "Bulgar Hükümetinin bir notası: Bulgaristan'dan Ankara'ya giden Bulgarlar ve Ankara'dan gelen Türkler hakkında Düvel-i muazzamaya resmi bir nota ile izahat veriyor."

¹⁴ **İkdam Gazetesi**, 10.07.1921, No: 8736, s.2.

¹⁵ BCA, 030.10.241.630. 17 (16.07.1933).

¹⁶ M. Gönübol - C. Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, Ankara, 1997, s.97.

Bu dönemde Türkiye, bir yandan iç politika ile uğraşırken, diğer yandan Almanya ve İtalya'nın faşist politikaları ve Bulgaristan'ın revizyonist politikaları karşısında sınırlarının güvenliğini sağlamak için 1929 Yılı'nın sonlarına doğru İngiltere'nin öncülüğünde ortaya atılan Balkan paktı düşüncesine sıcak bakmıştır. Yine bu yıllarda Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlığın cemaat temsilcilerinin seçimleri yapılmış ve Turan Cemiyeti ve bağlı dernekler faal olmaya başlamıştır.¹⁷

Bulgaristan, Turan Cemiyetinin kurulmasını kendisi için bir tehdit olarak mı algılamıştır? Bu sorunun cevabı olarak aşağıda da belirteceğimiz gibi bir tehdit olarak algılamıştır. Bununla ilgili ülke içindeki Türk ve Müslüman azınlıklarla ilgili baskıları örnek olarak verebiliriz.

Bulgaristan'ın Trakya Komitesini aktif hale getirmesinin en büyük nedeni de Balkan ülkelerinin 1930'da başlayan Balkan Paketi oluşturulması görüşmeleridir. Bulgaristan, görüşmeler süresince resmi olarak söyleyemediği toprak taleplerini ve azınlıklar konularını gayri resmi olarak komite vasıtasıyla uluslar arası kamuoyuna duyurma imkânı bulmuştur. Daha önce Bulgaristan'ın 1921'in sonlarında Balkan birliği ya da konfederasyonu ile ilgili düşünceleri vardı. Bunun için Romanya ve diğer komşu ülkeleriyle temasta bulunduğu bilinmektedir.¹⁸

Balkan Paketi görüşmeleri esnasında Türkiye, Bulgaristan'ın da Pakta katılmasını istemektedir. Hatta bunun için Türkiye, kulis çalışmaları esnasında Yunanistan'ın, Bulgaristan'ı pakta girmesi konusunda ikna etmesini isteyecektir. Atina'daki Türk Elçisinin Yunan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı ile yaptığı görüşmede Müsteşarın, kendi kanaatine göre Bulgaristan'ın buna yanaşmayacağıdır. Müsteşara göre Bulgaristan, Türkiye ve Yunanistan'a güvenmemektedir. Bulgaristan'ın amacının Yunan ve Türk azınlığının ülkeden çıkartılmasıdır. Yunanistan da Bulgaristan'a güvenmemektedir. Bulgaristan pakta girse bile, yine de kendi siyasetlerini güdeceklerini söylemektedir.¹⁹

Yapılan görüşmeler ve konferanslar sonucunda Bulgaristan hariç, 9 Şubat 1934'te Balkan Paketi imzalanmıştır.²⁰ Bulgaristan'ın bu dönemdeki iç politikası pakta girmesine müsait değildi. Geçmişteki Türk-Bulgar ilişkileri hatırlanıldığında Bulgaristan, Osmanlı yada Türkiye aleyhine toprak kazanımlarının daha kolay olacağı düşüncesiyle hareket etmektedir. Nitekim I. Dünya Savaşı öncesinde aynı ittifaka girme karşılığında savaşız büyük bir toprak parçasını Osmanlı Devletinden koparmıştı.²¹ Daha sonra I. Dünya Savaşı sonrasında da Doğu Trakya'yı elde edememiş ve doğal olarak Ege Denizine inememesinden dolayı Türkiye'ye karşı düşmanca tavır içersindedir. Bir de Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlık meselesi eklenince iki ülkenin ilişkileri zaman zaman gerilimli bir durum almıştır. İşte bu

¹⁷ Daha geniş bilgi için bakınız. Osman Keskiöglü, **Bulgaristan'da Türkler**, Ankara, 1985, s.113-124.

¹⁸ **İkdam**, 6 Teşrin-ı Sani 1921, No: 8852, s. 1

¹⁹ BCA, 030.10. 255.715.11 (16.10.1932)

²⁰ M. Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Ankara, 1997, s.157-172; Esra S. Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paketi", Eskişehir **Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 9, 2, s.121 vd.

²¹ Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, C. 2, III, Kısım, Ankara, 1991, s.476-492.

atmosferde Bulgaristan, Balkan Paktı oluşturma çabalarına karşılık Trakya meselesini gündeme getirmek için Trakya Komitesini ön plana çıkardığını tahmin etmek zor değildir.

Bulgaristan'ın, bu Komiteyi ön plana çıkarma sebeplerinden bir diğer nedeni de 1930'ların başlarında komiteler arasında yaygınlaşan komünist faaliyetlerdir. Makedonya Komitesini ön plana çıkaramazdı. Çünkü bu Komite içinde komünist faaliyetler daha yaygındı. Aynı zamanda Komite ile Bulgaristan yöneticileri arasında siyasi çatışmalar devam etmekteydi. Hatta bu çatışmalar, kanlı eylemlere kadar varmıştır. Bulgaristan Hükümeti, bu Komite sayesinde Yunanistan ve Türkiye'ye karşı bir baskı oluşturarak Ege Denizine inme hayallerini tekrarlamak amacıyla Komiteyi ön plana çıkarmış olabilir. Bununla Komitecilere milli duyguları tekrar hatırlatarak komünist faaliyetlerden uzak durulması konusunda bir iç politika malzemesi olarak da kullanılmış olabilir.

1930'lu yılların başlarında Bulgaristan'da komünist faaliyetlerde artış görülmektedir. Makedonya, Trakya ve Dobruca komitesi içersinde komünist faaliyetler, bu yıllarda artış görülmektedir. Muhacirler arasında komünist eğilimli kişiler tarafından 1932'de "Trakiyska Tribuna" adında bir gazete yayınlanmaya başlanmıştır. Gazetenin amacı veya izleyeceği politika şu şekilde açıklanmaktadır. Mevcut Trakya, Makedonya ve Dobruca Komitelerinin başındaki kişilerin Büyük Bulgaristan hayali peşinde oldukları belirterek, bu politikanın gelecekte Bulgaristan'ın komşularıyla sonu gelmez savaşların devam edeceği savunulmaktadır. Bu politika yerine Trakya, Makedonya ve Dobruca'da müstakil cumhuriyetler kurularak Balkan birliği oluşturması gerektiğini savunmaktadır.

Gazetenin bu yazısına karşı Trakya Komitesinin cevabı gecikmeyecektir. Komitenin yayın organı olan Trakya Gazetesinde çıkan bir makalede, Trakya Komitesinin eski amaçlarına ve milliyetçi bir çizgiye bağlı kalacağı belirtilmektedir.²²

Bulgaristan, uzun bir süredir komünizmle mücadele etmekteydi. Komünizm, göçmenler arasında da yaygınlaşmaya başlayınca resmi makamların tedirginliği artmaya başlamıştır. Özellikle Makedonya Komitesi içinde komünist faaliyetlerin artması ve diğer komiteleri de etkilemesi karşısında Bulgar yetkililerini, bu komiteye karşı tedbir almaya zorlamıştır. Bulgar yetkililerinin, bu komiteye karşı güvensizlik beslemeleri sonucunda Trakya Komitesini ön plana çıkmasına neden olmuş olabilir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Bulgaristan'daki Trakyalı göçmenler, farklı isimler altında dernek ve vakıflar kurmuşlardır. Bu dernek ve vakıflar, resmi olarak faaliyet göstermektedir. Bu dernek ve vakıflar, gizli olarak kurulan ve yöneticileri küçük burjuvazi mensupları ve öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu dernekler Trakya İhtilal Komitesine bağlı olarak faaliyet göstermektedirler. Komite, Mart 1932 Yılında gizli olarak Straj (Muhafız) Gazetesini yayınlamaya başlamıştır.²³ 3 Mart 1932'de çıkan ilk sayısında Komitenin amaç ve metotları hakkında bilgiler verilmektedir. "Batı Trakya'nın Kurtuluşu Komitesinin Fizyonomisi" adlı baş makalede, bir profesyonel komitecinin nasıl olması gerektiği özetlenmektedir. Makalede:

²² BCA, 030. 10. 240. 621. 2 (14.03.1932)

²³ BCA, 030.10.240.622.9 (21.05.1932)

Profesyonel bir komitecinin her şeye hazır olması gerektiği belirtilerek, en katı kurallar etrafında merkezileşmesi gerekmektedir. Komitenin aldığı kararlar, emir telakki edilmeli ve kutsal kabul edilmelidir. Bunlar hakkında eleştiri özgürlüğü kabul edilemez. Trakya'nın kurtuluşu için mücadele bir savaş hazırlığıdır. Komitenin her üyesi bir savaşçıdır. Savaşçı, komitenin malıdır ve özel hayatı olamaz denilmektedir.²⁴

Komitenin başka bir yayın organı da Trakya ve Zavet Gazetesidir. Gazetelerde her fırsatta Türk düşmanlığı ve toprakları üzerinde emeller besleyen yazılar çıkmaktadır.²⁵

Bulgaristan 1930'lardan itibaren gözünü tekrar Doğu Trakya'ya ve Bulgaristan içerisinde Türk ve Müslüman azınlık üzerinde yoğunlaştırdığını görmekteyiz. Türkiye'ye ve Türk ve Müslüman azınlığa resmi olarak uygulayamadığı politikalarını gayri resmi olarak Trakya Komitesi aracılığıyla uygulamaya koyduğunu görmekteyiz.

2. Komitenin Faaliyetleri

Trakya Komitesinin faaliyetlerini iki başlık altında toplamak gerekir. Bunlardan birincisi çetecilik faaliyetleridir. Başka bir deyişle 1925'ten 1930 Yılına kadar olan dönemde ülkenin siyasi işlerine karışmadan yer altı ya da çetecilik faaliyetlerinde bulunduğu dönemdir. İkinci dönem ise 1930-1934 yılları arası komitecilik ve propaganda faaliyetlerini gösterdiği dönemdir. Komite, bu dönemde ülkenin siyasi işlerine müdahale etmeye başlamış ve aynı zamanda çeteciliğe devam etmiştir.

a) Çetecilik Faaliyetleri

1925 Yılında Türk-Bulgar diplomatik ilişkilerinin başlamasıyla birlikte, Trakyalı Bulgar göçmenlerin, Bulgaristan'da komitecilik ve çetecilik faaliyetlerine başladığını görmekteyiz. Göçmenler, Bulgaristan'ın bir çok şehrinde değişik isimler altında dernek ya da vakıf şeklinde teşkilatlanmışlardır. Bu teşkilatlar, Trakya Komitesinin çatısı altında toplanmıştır. Trakya Komitesinin öncelikli amacı her ne kadar Doğu ve Batı Trakya'nın Bulgaristan'a katılması olsa da, esas amacı Bulgar resmi makamlarının da desteğiyle ülke toprakları üzerinde yaşayan azınlıkları dışarıya çıkarılarak homojen bir millet oluşturmaktır.

Bulgaristan'da Türk ve diğer azınlıklar hakkında faaliyet gösteren Bulgar komitelerinin (Makedonya, Trakya ve Dobruca komiteleri) yanında aynı görevi üstlenen birçok dernek de bulunmaktadır. Bunlardan biri de emekli General Markov'un başkanlığını yaptığı "Rodna Zaštita" teşkilatıdır.²⁶

I. Dünya Savaşı ve sonrasında Bulgaristan'da siyasi iktidarlar, komitelerin desteğine bağımlı kalmışlardır. Komitelerin desteğini almayan hiçbir siyasi iktidar uzun süreli iktidarda kalamamıştır. Özellikle Makedonya Komitesi uzun bir süre Bulgaristan iç siyasetinde etkili olmuştur. 1930'ların başlarına kadar Bulgaristan siyasetinde etkili olan Makedonya Komitesi, hükümete karşı koyacak kadar kendisinde cesaret görmüştür. Örneğin 1923'te

²⁴ BCA, 030.10.240.624.17 (25.09.1932); **Straj Gazetesi**, No: 3, 3 Mart 1932

²⁵ BCA, 030.10.240.619.10 (26.09.1931)

²⁶ BCA 030.10. 240. 625. 10 (09.11. 1932); Bu teşkilat, 1930'dan önce Türk azınlığa karşı etkin mücadele etmekteydi.

Stambolisyki Hükümeti, Trakya konusunda Türkiye yanlısı bir politika izlemiştir. 1923 seçimlerinde hükümet yanlılarıyla Makedonya Komitesi çeteleri arasında çatışmalar çıkmıştır. Bu çatışmalarda Hükümet yanlıları yenilmiş ve elli dört kişi ölmüştür.²⁷

Bulgaristan'daki bütün komitelerin ortak amacı yabancı düşmanlığıdır. Özellikle ülkede yoğun olarak yaşayan Türk ve Müslüman azınlık bir şekilde sindirilerek, resmi makamların da desteği alınarak homojen bir Bulgar toplumu yaratılmasına çalışılmıştır. Bu amacını gerçekleştirmek için bütün çeteler, azınlıkların sahip olduğu mal varlıklarına el koymaya başlamışlardır. Çetelerin bu soygunlarına Bulgar resmi makamları her zaman sessiz kalmayı tercih etmiştir. Hatta bazen bu soygunlar, resmi makamlarca teşvik edilmiştir. Bununla ilgili Türk ve Bulgar arşivlerinde yüzlerce belge bulunmaktadır. Örneğin Trakya komitesinin çeteleri, Aralık 1926'tan Nisan 1927 tarihleri arasında Koşukavak köylerine onlarca baskınlar yapılarak birçok Türk'ten zorla para toplamıştır. Vermeyenler öldürülmüştür. Suçlular hakkında Bulgar resmi makamları, her hangi bir takibat yapmamıştır.²⁸

Trakyalı göçmen ve diğer çetelerinin yanında komünist çetelerin de köyleri basarak zorla para topladıkları görülmektedir. 1920'lerin başından itibaren ülkede başlayan işsizlikten dolayı komünistlerin etkinliği artmaya başlamıştır.²⁹ Hatta ihtilal yapma hazırlığında oldukları hakkında basında sık sık haberler çıkmıştır.³⁰ 1920'de yapılan seçimlerinde Sosyalistler, taşrada büyük başarı elde etmişlerdir.³¹ Örneğin 1925'te komünist çeteler, Tatar Pazarcık'a bağlı Esterova ve Belova köylerini basarak halktan zorla para topladıklarını ve sindirdiklerini görmekteyiz.³² Bulgaristan Hükümeti, komünistlerle mücadelesi 1925'te başlamıştır. Hatta Hükümet, 1925'te Komünistlere karşı gönüllü çeteler oluşturmuştur. Bunun içinde bütçeye 20 milyon Leva ödenek koymuştur. Komünistlerle mücadele edecek gönüllü çetelere, günlük 100-250 leva arasında ücret ödemiştir. Bunun yanında çatışmada ölenlerin ailelerine ve komünist çetecileri ele geçirenlere 50 bin Leva ödül vermeyi de taahhüt etmiştir.³³ Ancak diğer çetelerle ilgili bu tür mücadele yapılmamıştır.

Bulgaristan'da bu çetelerden başka 1926 Yılında gizli olarak "Mlade Şeka Sobranya" isimli bir cemiyet kurulmuştur. Türkiye ile Bulgaristan arasında 1926 yılında imzalanan "Muhadenet ve Ticaret Antlaşması"nın Bulgar Meclisince onaylanmasına tepki olarak oluşturulan bu Cemiyetin amacı, "*Bulgar olmayanların ve hatta Makedonyalı ve Trakyalıların zorla ülkeden dışarıya çıkarmaktır. Cemiyeti kuran bazı gençlerin ifadelerine göre, azınlık grupların ortadan kaldırılması gerektiğini ve Bulgaristan'a göç eden Makedonya ve Trakyalı göçmenlere yapılan yardımların fayda getirmeyeceğini, boşuna yapılmış yardımlar şeklinde olduğunu söylemektedirler.*"³⁴ Savaş dönemi ve sonrasında artan göçler, Bulgaristan'ın sosyal

²⁷ BCA, 030.10. 239. 615. 3 (1 Mayıs 1923)

²⁸ BCA., 030. 10. 239. 616. 41 (14 Teşrin-ı Sani 1927)

²⁹ İkdam, 04.01.1920, No: 8224, s. 2; Rasih Nuri İleri, **Atatürk ve Komünizm**, İstanbul, 1970.

³⁰ İkdam, 28.05.1920, No: 9052, s. 1

³¹ İkdam, 11.01.1920, No: 8231, s.2

³² BCA, 030. 10. 239. 616. 3 (11 Mayıs 1925)

³³ BCA, 030. 10. 253. 708. 18 (28.03.1925)

³⁴ BCA, 030. 10. 219. 477.4 (13.06.1926)

yapısını değiştirmiştir. Bu Cemiyetin kuruluşu, değişen sosyal yapı sonucu yerli halkın, göçmenlere ve azınlıklara karşı tepkisi şeklinde algılayabiliriz.

1930'lara gelindiğinde komitecilik faaliyetlerinde daha da etkin hale gelen Trakya İhtilal Komitesi, çeteciliğe devam etmiştir. Örneğin 21 Temmuz 1933 Tarihinde Bulgaristan Meclisinde Çiftçi Partisinden Koşukavak milletvekili olan Hacı Galip oğlu Hüseyin, komiteciler tarafından öldürülmüştür. Aynı tarihlerde Kırcaali Bölgesinde üç Türk öldürülmüştür. Katiller bilinmesine rağmen Bulgar yetkilileri, yedi komiteciyi bölgeden uzaklaştırmıştır. Hatta resmi yetkililer, katilleri Türkler arasında aramıştır.³⁵

Yine Deliorman Gazetesi sahibi Mahmut Necmettin Bey, 24 Ağustos 1933 Tarihinde kahvehaneden evine giderken komiteciler tarafından öldürülmüştür. Bu olayda da Bulgar resmi makamları, olayı kadın ve sarhoşluğa bağlayarak kapatmıştır.³⁶ Mart 1934'te Daridere Kazasına bağlı Maden Köyünden Reşit Ağanın evine bombalı saldırı yapılarak eşi ve çocukları yaralanmıştır.³⁷

b) Komitecilik Faaliyetleri

Bulgaristan'daki Türk Elçilik ve konsolosluklarının Türkiye'ye gönderdiği raporlara göre Trakya Komitesinin faaliyetleri, 1931'den itibaren yoğunluk kazanmaktadır. Bu faaliyetler, bir yandan propaganda şeklinde yapılırken, diğer yandan çetecilik şeklinde yapılmıştır. Propaganda faaliyetlerine baktığımızda, Her fırsatta Bulgaristan Tarihinde önemli gün ve tarihler fırsat bilinerek propaganda haftası ilan edilmiştir. Bu günlerde Türk düşmanlığı yapılmıştır. Propaganda faaliyetleri daha çok basın yoluyla, konferanslar, sinema ve tiyatrolar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bulgar resmi makamlarının ve Komitenin, Trakya ve ülkedeki Türk ve Müslüman azınlıklarla ilgili faaliyetleri, Balkan Paktı görüşmelerinin olumlu gelişmesine paralel olarak yoğunlaşmıştır.

Resmi makamların ve komitelerin yaptığı propagandalar sayesinde Bulgaristan Kamuoyunda Türk ve Müslüman azınlık imajı şöyle şekillenmiştir. Bulgaristan'da 1930'larda 700.000-800.000 Türk bulunmaktadır. Bunların bir kısmını eskiler yada hocalar oluşturmaktadır. Diğer kısmı ise gençler veya Kemalistlerdir. Bulgarlar, Kemalistler Güney Bulgaristan'da karışıklık çıkararak buranın Türkiye'ye ilhakına inanmaktadır. Bunun için spor maskesi altında Turan teşkilatını kurmuşlardır.³⁸ Bulgaristan, hocaları kendi amaçları doğrultusunda hem Kemalistlere karşı hem de Türkiye'ye karşı kullanmıştır. Bunların çıkarmış olduğu gazetelere yardım ederek Türkiye aleyhine yazılar çıkartmıştır.³⁹ Örneğin 1930'larda Osmanlıca olarak çıkarılan Açısöz⁴⁰, Medeniyet, Dostluk⁴¹ ve İntibah⁴² gazetelerinde Türkiye

³⁵ BCA, 030. 10. 241. 630.25 (01.08.1933)

³⁶ BCA, 030. 10. 241. 630.40 (20.09.1933)

³⁷ BCA, 030. 10. 242. 633.10

³⁸ BCA, 030.10.241, 630,6 (10.06.1933)

³⁹ Bulgaristan'ın desteklediği eskiler yada hocalar, Lozan sonrasında yurt dışına çıkarılan 150'liklerin bir kısmıdır. Bunlardan yaklaşık 20-25'lik bir grup Bulgaristan'da yaşamaktadır. Bu kişiler, her fırsatta Türkiye aleyhine faaliyet göstermektedir. Türkiye, bunların her türlü faaliyetlerini yakından takip ederek, tedbir almaya çalışmıştır.

⁴⁰ BCA, 030.18.01.02.20.37.16 (07.06.1931) Bakanlar Kurulu Kararı

aleyhine yazılar yayınlanmıştır. Bu gazeteler, Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'ye sokulması yasaklanmıştır.⁴³

Bulgar Kamuoyunu bu fikre iten sadece komiteler değildir. Bulgar işbirlikçisi eskiler ya da hocalar diye adlandırılan Türklerin faaliyetleri de etkili olmuştur. Örneğin Bulgaristan Baş Müftüsü Hüseyin Hüsnü Bey, Turan Cemiyetini dinsizlikle itham etmektedir. Müftüye göre Turan Cemiyetinin amacı, Deliorman'da bir koloni kurarak bir Türk hükümeti kurmak ve daha sonra da Türkiye ile birleşmektir.⁴⁴ Yine Dostluk gazetesinde 31 Mart 1933 tarihinde Abdülhak Naci imzalı çıkan bir yazıda Hocalarla Kemalistler arasındaki anlaşmazlıklar sıralanırken şöyle denilmektedir: “*Kemalistlerce desteklenen Türklere öldürücü darbe indirmeye devam edeceğiz.*”⁴⁵

Balkan Paktı görüşmelerinin olumlu sonuçlanmaya başlamasıyla birlikte Bulgaristan resmi makamları, Ege'ye inme konusunda resmi ya da gayri resmi politikalara başvurmuştur. Hatta Bulgaristan basınında çıkan Kırcaali Kumandanı ve Metropolitinin, Trakya ile ilgili beyanatlarından Yunanistan ve Türkiye rahatsız olmuştur. Beyanatlarda, Trakya meselesinin uluslar arası kamuoyunun dikkatlerini çekmek için gelecek yıl (1934) Trakya Komitesinin kongresinin Ege Denizine yakın bölgede yapılacağından söz edilmektedir.⁴⁶

Görüşmelerin ilerlemesi karşısında Bulgaristan resmi makamları, Trakya Komitesini resmi olarak açıkça desteklemeye başlamıştır. Bulgaristan Başbakanı Muşanof'un Ekim 1933'te mecliste yapmış olduğu bir konuşmasında, Dış politika değerlendirmeleriyle birlikte Komite hakkında olumlu değerlendirmeler yapmıştır. Ancak Türkiye'nin konu hakkında Bulgar makamlarından bilgi istemesi üzerine, Komite ile ilgili kısımlar Meclis zabıtlarından çıkartılarak Türkiye'ye bilgi verilmiştir.⁴⁷

Komitelerin faaliyetlerinden rahatsızlık duyan Türkiye, 1930'ların başlarından itibaren her fırsatta Bulgar Hükümeti nezdinde teşebbüslerde bulunmuştur. Türkiye'nin bu baskılarına karşı Bulgar Hükümeti, her fırsatta geçiştirme cevaplar vermiştir. Nitekim 1933 Yılı'nın sonlarından itibaren Bulgaristan Hükümetinin, görünürde Türk azınlık üzerindeki baskıları zayıflatarak, Pomaklar üzerinde yoğun faaliyet içersine girdiğini görmekteyiz.

⁴¹ BCA, 030.18.01.02.33.6.3 (18.01.1933) Bakanlar Kurulu Kararı

⁴² BCA, 030.18.01.02.1.4.18 21.02.1928) Bakanlar Kurulu Kararı

⁴³ Sofya'da çıkan “Mir” Gazetesine göre 1934 Yılında Bulgaristan'daki Türk azınlık 12 gazete çıkarmaktadır. Bunların büyük bir kısmı latin harfleriyle çıkarılmakta ve Kemalist eğilimlidir. (BCA, 030.10.242.633.15 (03.05.1934); Türkiye, bu gazetelere matbaa ve diğer maddi yardımlarda bulunmuştur. Bu gazetelerin bazıları Rodop, Deliorman, Rehber ve Yenilik'tir. BCA, 030.10. 83.548.9 (31.03.1930); BCA, 030.10.239.617,3 (20.02.1929); İ. H. Okday, “Bulgaristan'da Çıkmış Olan Türk Gazeteleri ve Dergileri”, **Türk Kültürü**, Sayı 274, Şubat 1986, s.75-79

⁴⁴ Osman Keskiöğlü, **Bulgaristan'da Türkler**, Ankara, 1985, s. 22

⁴⁵ **Age**, s. 23

⁴⁶ BCA, 030. 10. 241. 631. 34 (13. 12. 1933)

⁴⁷ BCA, 030.10. 241.631. 32 (07.12.1933)

Rodop Balkanının Bulgar-Yunan Sınırında yoğun olarak yaşayan (Dardere, Devlen, Başmaklı ve Nevrokop gibi yerleşim alaları) Pomaklar⁴⁸ ve Çingenerler üzerinde Bulgarlaştırma ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine girişilmiştir.⁴⁹ Bu dönemde baskılardan bunalan istekli Pomak ve Müslüman olan Çingenerlerin Türkiye'ye göç ettirilmesi sık sık gündeme gelmiştir.⁵⁰ Türk ve Müslüman azınlığı Hıristiyanlaştırmak amacıyla Komite ve resmi makamların desteğiyle Razgrat'da Natanail Nazizov tarafından yazılan "Şahidü'l-hakayık" adlı bir kitap yayınlattılmıştı. Kitapta Protestanlık propagandası yapılmaktadır. Bu kitap, bakanlar kurulu kararı ile Türkiye'ye sokulması da yasaklanmıştır.⁵¹ Bu arada Bulgaristan'ın, Temmuz 1932'den itibaren Türk yerleşim yerlerinin isimlerini değiştirmeye kalktığını görmekteyiz.⁵²

Başka bir propaganda örneği de Bulgaristan Hükümetinin desteği ile çektilen ve Kasım 1933'te vizyona giren "Esirler İsyanı" adında bir filmidir. Varna'da Gloria Palace Sinemasında vizyona giren bu filmde, tamamen Bulgar propagandası yapılmaktadır. Bulgaristan Eğitim Bakanlığının isteğiyle yerli ve yabancı okul çocuklarına izlettirilmiştir.⁵³ Aynı zamanda Komite aracılığıyla da geniş halk kitlelerine seyrettirilmiştir.

Trakya Komitesi, Ocak 1933'te gazetelere verdiği ilanlarla Trakya meselesinin propagandasını yoğunlaştırmaya başladığını bildirmektedir. Bu çerçevede cemiyetin icra komitesi kâtibi K. N. Petkonov, Varna'ya giderek bölge toplantısında cemiyetin faaliyetleri hakkında konferans vermiştir.⁵⁴ Petkonov'un verdiği konferans⁵⁵, 30 Ocak 1933'te Varnenska Posta Gazetesinde yayınlanmıştır. Petkonov Konuşmasında, bu zamana kadar Trakya meselesinin açıkça tartışılmadığını dile getirerek, dönemin yöneticilerini tenkit etmiştir. Aynı gazetede Trakya muhacirleri ve Bulgaristan'ın Ege'ye çıkışı konularında her gün haberler çıkmıştır.

⁴⁸ BCA, 030.10.242.633.21 (21.05.1934); A. Cevat Eren, "Pomaklara Dair", **Türk Kültürü**, Sayı 4, Şubat 1963, s. 37-41

⁴⁹ BCA, 030. 10. 242. 637. 8 (11.02.1935)

⁵⁰ BCA, 030.10.241.629.15 (17.06.1933); 1930'dan önce Türkiye, Bulgaristan'dan göçmen olarak gelen Çingenerleri İskân Kanununa göre, mümkün olduğu kadar kabul etmemeye çalışmıştır. (BCA, 030.12.56.142.27 (20.11.1927)) Bulgaristan'ın baskıları artmaya başlamasıyla birlikte şehirde yaşayan ve Müslüman olan Çingenerlerin Türkiye'ye kabul edilmesine başlamıştır.

⁵¹ BCA, 080.18.01.02.37.48.7 (24.06.1933) Bakanlar Kurulu kararı

⁵² BCA, 030. 10. 240. 624. 2 (01.08.1932)

⁵³ BCA, 030.10.241.631.37 (03.12.1933); Filmin konusu: Bulgarların Osmanlı yönetimi sırasında gördükleri zulümlerden bahsetmektedir. Konu işlenirken, Türklere ağır hakaretler yapılmaktadır. Filmin Rejisörü eski tiyatro sanatçısı Vasil Gendov'tur; Filmin hazırlanışı sırasında Türk Hükümeti, Bulgaristan Elçiliği nezdinde ilişkilerin zedeleneceği konusunda uyarıda bulunmuştur. Alınan cevapta Osmanlı dönemine ait konuları içerdiğinden söz edilerek, geçiştirmeye çalışmıştır. Buna rağmen Bulgaristan Hükümeti daha sonra filmin gösterilmesine izin vermiş ve hatta resmi olarak desteklemiştir. BCA, 030.10,241.631.13 (25.10.1933)

⁵⁴ BCA, 030.10.241.626.21 (18.03.1933)

⁵⁵ Konferansın başlığı "Trakya ve Bulgar Milleti"

Komite 19-26 Mart 1933 tarihleri arasındaki haftayı da Edirne'nin, Bulgarlar tarafından alınışının şerefine propaganda haftası ilan etmiştir. Hafta çerçevesinde Sofya'da bulunan Fransız Sevenler Cemiyeti'nde (Alliance Française) Prof. Mladenov, Hristo Vakarelski (Milli Müze'den), Ormancıyev, Pop Nikolov ve Petkonov gibi kişiler konferanslar vermiştir.⁵⁶

Mart 1933'te Sofya'da toplanan Zulüm görmüş Memleketler Kongresi esnasında Komite, Bulgaristan'ın komşularından toprak taleplerini içeren bir harita dağıtmıştır. Bu haritaya komşu devletler tepki göstermiştir. Bu harita, "Echo de Belgrade" Gazetesinde yayınlanmıştır. Bundan dolayı ilk olarak Türkiye'nin Belgrat Elçiliği, Komitenin kapatılması için Ankara'nın, Bulgaristan nezdinde teşebbüse geçmesini istemiştir.⁵⁷

Konu ile ilgili Türk Hükümetinin baskıları ve Pomakların tepkileri karşısında Bulgaristan Hükümeti, bir emirname yayınlamak zorunda kalmıştır. İçişleri Bakanlığının 7 Mayıs 1934 Tarihinde yayınladığı emirnamede, Bulgar ve Hıristiyan olmayan vatandaşların ülkede rahatça dolaşmasına hakkı olduğu belirtilerek, her türlü anayasal hakka sahip olduklarını açıklamaktadır. Aynı zamanda emirnamede Pomakların firarlarına ve göç etmelerine müsaade edilmemektedir. Buna uymayan memurlar hakkında işlem yapılacağı emredilmektedir.⁵⁸

Türkiye'nin ve komşu diğer ülkelerin tepkileri karşısında Bulgaristan Hükümetinin, Trakya Komitesine karşı bazı tedbirleri aldığını görmekteyiz. Ancak Komite, bu baskıları karşısında mevcut hükümete karşı muhalefete başlamıştır. Nitekim Ocak 1934'te Svilengrad'ta yaptığı kongrede, İçişleri Bakanlığından izin almamıştır. Hükümet, bölgeye müfettiş göndererek, tedbir almayan kaymakamı maaş kesme cezasıyla cezalandırmıştır.⁵⁹

Hükümetin bu kararına karşı Komite, Bulgaristan gazetelerinde Türkiye ve Türk azınlığın aleyhinde yazılar yazmıştır. Örneğin Müstakil olarak yayınlanan "Mir" Gazetesinin Ocak 1934 sayılarında, Türk basınında da Bulgaristan ve Trakya Komitesi aleyhinde yazıların yazıldığı belirtilmektedir. Türkiye'nin bu baskılarının anlaşılmaz ve asabiyet şeklinde yorumlanmaktadır. Hatta Türk gazetelerinden Cumhuriyet'te çıkan bir yazıda Bulgar Başbakanı M. Muşanov'un beyanatlarını farklı olarak yayınladığını yazmaktadır. Haberlerin devamında Trakya Komitesinin, bir hayır cemiyeti olduğundan söz edilmektedir.⁶⁰

Türkiye, Bulgaristan basınında aleyhinde çıkan yazılara her fırsatta rahatsızlığını dile getirmiştir. Türk basınında ise Bulgaristan ile ilgili çok cılız yayınlar çıkmıştır. Çıkan bu yazılara Bulgaristan resmi makamları ve komiteler çok sert tepki göstermiştir. Örneğin İstanbul Barosu Avukatlarından Halil Yaver Bey'in, 1930'ların başında yazmış olduğu "Bu Günkü Bulgaristan'da Türk Düşmanlığı" adlı kitabı, Trakya Komitesi ve diğer Bulgaristan basınında yankı bulmuştur.⁶¹ Çıkan yazılarda yazar ve kitap hakkında çok ağır ithamlarda bulunulmuştur.

⁵⁶ BCA, 030.10.241.626.32 (25.03.1933)

⁵⁷ BCA, Arşiv idaresi tarafından yer numarası verilmemiştir. Hariciye Vekâleti II. Daire Umum Müdürlüğü I. Şube tarafından Başbakanlığa gönderilen yazı.

⁵⁸ BCA, 030.10.242.633.9 (31.04.1934)

⁵⁹ BCA, 030.10.242.636.24 (17-18.01.1934 tarihli Znale Gazetesinde çıkan yazılar)

⁶⁰ agb. (Mir Gazetesi 10, 17.01.1934 tarihleri arasında çıkan yazılar)

⁶¹ BCA, 030.10.241.627.2 (31.03.1933)

Şubat 1934'te Balkan Paktı imzalanmasından sonra Türkiye'nin, komite hakkındaki baskıları daha da artmıştır. Bu baskılar karşılığında Bulgaristan, Nisan 1934'te Trakya Komitesini kapatmıştır. Her ne kadar kapatılmış olmasına rağmen komitenin Karabayır'da bulunan karargâhının bir kısmının Darıdere'ye Yunan sınırına kaydırılmıştır. Üyelerinin büyük bir kısmı korucu, gümrükçü ve köy bekçisi gibi silahlı olarak sınır bölgesine yerleştirilmiştir.⁶² Faaliyetlerini gizli olarak bir süre devam ettirmiştir. 19 Mayıs 1934'te Bulgaristan'da, hükümet darbesi yapılmıştır. Darbeyi, asker ve siyasi teşekküller yapmıştır. (Ligue Militarie)⁶³ Askeri Hükümet, öncelikle Bulgaristan'da kraliyeti kaldırmıştır. Bununla birlikte Makedonya Komitesi ile mücadele etmiştir.⁶⁴ Askeri Hükümet, 1935 Yılı'nın sonlarında da Trakya Komitesinin toplantılarının yasaklanmasına karar vermiştir.⁶⁵

Sonuç ve Değerlendirme

Osmanlı Devleti içerisinde Balkanlarda yaşayan birçok halk, birbirinden çok etkilenmiştir. Komitecilik, 19. Yüzyılda artan milliyetçilik akımları ve Batıda gelişen sivil toplum örgütü kavramıyla birleşince bağımsızlık hareketlerine dönüşmüştür. Balkanlardaki Osmanlı toplumu içerisindeki gayri Müslim azınlıklar, hak ve hukuklarını korumak amacıyla önceleri kiliseler vasıtasıyla örgütlenirken, daha sonları milliyetçilik hareketlerine paralel olarak çeşitli dernekler, vakıflar veya gençlik ve spor kulüpleri etrafında toplanmışlardır. Bu kuruluşlar sayesinde Balkanlarda bağımsızlık hareketleri gelişmiştir.

Bağımsızlık mücadelesi veren bu kuruluşlara sivil toplum örgütü olarak adlandırmak ne kadar doğru olabilir? Sivil toplum terimi, kelime anlamı olarak bireyin ve toplumun haklarının korunması için bir araya gelmiş kişilerin oluşturduğu birliktelik olarak tanımlanmaktadır. Balkanlarda sivil toplum örgütü şeklinde görünen bu kuruluşlar, çetecilik yaparak sivil toplumun ruhuna aykırı olarak adam öldürme, hırsızlık ve her türlü zora başvurmuşlardır.

Balkanlarda özellikle Makedonya ve Trakya Bölgesinde Türk, Yunan ve Bulgarların toprak mücadelesi çerçevesinde komitecilik ve çetecilik savaşına sahne olmuştur. Bu üç ülke, birbirine bu bölgelerde yakın isimlerde komite kurmuşlardır. Bu komiteler bazen müstakil, bazen de ortak hareket ederek mücadele etmiştir. Bu üç halkın uzun yıllar iç içe yaşamış olması ortak kültür oluşturmasına neden olmuştur. Bu ortak kültür, bağımsız mücadelelerine de yansımıştır. Örneğin her üç ülke bağımsızlık mücadelesinde, komiteler veya cemiyetler vasıtasıyla kamuoyu oluşturmuştur (Müdafaa-ı Milliye Cemiyeti, Makedonya Komitesi, ... gibi).

Birçok ortak kültüre sahip olmasına rağmen üç devlet de, milli bilincin gelişmesi için birbirlerine karşı düşmanca söylem geliştirmişlerdir. Örneğin Bulgaristan'da milli bilincin kuvvetlenmesi için Türk düşmanlığı devlet politikası şeklinde uygulanmaktadır. Aynı şekilde Türkiye ve Yunanistan için de bu tür politikalar geçerlidir.

⁶² BCA, 030.10.242.633.10 (30.11.1934)

⁶³ BCA, 030.10.242.634.9 04.07.1934)

⁶⁴ BCA, 030.10.242.635.7 (02.08.1934)

⁶⁵ BCA, 030.10.242.637.50 (02.12.1935)

Balkan ve I. Dünya Savaşı sonrasında Trakya'da sınırlar değişmiştir. Değişen sınırlar içerisinde Türk, Bulgar ve Yunan komiteleri kurulmuştur. 1918 Yılı'nın sonlarına doğru Batı Trakya'da kurulan Bulgar Trakya İhtilas Komitesi, 1923'e kadar yoğun faaliyet içinde olmuştur. Lozan Antlaşmasından sonra Bulgaristan'a taşınmıştır. 1925'ten itibaren de tekrar faaliyete geçmiştir. 1925-1930 yılları arasındaki faaliyetlerini daha çok çetecilik şeklinde yürütmüştür. 1929'da ortaya çıkan Balkan Paktı fikri ve sonraki yıllarda Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlığın kurduğu Turan Cemiyetinin daha faal hale gelmesiyle birlikte Bulgaristan'ın da Trakya İhtilal Komitesini aktif hale getirdiğini görmekteyiz.

Komite, 1930-1934 yılları arasında resmi makamlarla işbirliği yaparak bir çok propaganda ve çetecilik faaliyetine karışmıştır. Bu faaliyetleri Türkiye ve komşu ülkeler, yakından takip ederek Bulgaristan nezdinde tepkilerini ortaya koymuştur. Bu tepkiler, sonuç vererek Nisan 1934'te, Komite dağıtılmış ve faaliyetleri yasaklanmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi: Dosya No: 219, 239, 240, 241, 251, 255.

İkdam Gazetesi: No: 8378, 8736, 8852, 8224, 9052, 8231.

ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara, 1987.

BAYUR Hikmet, **Türk İnkilabı Tarihi**, 2. Cilt, III, Ankara, 1991.

BIYIKLIOĞLU Tevfik, **Trakya'da Milli Mücadele**, C.I, Ankara, 1987.

DEĞERLİ Esra S., "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paketi", Eskişehir **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 9.

EREN A. Cevat, "Pomaklara Dair", **Türk Kültürü**, Sayı 4, Şubat 1963.

GÖNLÜBOL M. – SAR C., **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, Ankara, 1997.

HATİPOĞLU M. Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Ankara, 1997.

İLERİ Rasih Nuri, **Atatürk ve Komünizm**, İstanbul, 1970.

KESKİOĞLU Osman, **Bulgaristan'da Türkler**, Ankara, 1985.

KOMSALOVA Romyana, "I. Dünya Savaşı Sonrası Bulgar-Türk İlişkilerinde Trakya Sorunu (1919-1925)", **Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir, Mayıs 2005.

KOYLU Zafer, "Ayestafanos Antlaşması ve Sonrasında Balkanlarda Bulgaristan'ın Genişleme Politikaları: Makedonya", **Uluslar arası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2005 Bildiriler Kitabı**, Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir, Mayıs 2005.

OKDAY İ. H., "Bulgaristan'da Çıkmış Olan Türk Gazeteleri ve Dergileri", **Türk Kültürü**, Sayı 274, Şubat 1986.

Şark-ı Karib Umuru Hakkında Lozan Konferansı 1922-1923 (Konferansında Tezekkür Olunan Senedat Mecmuası, İkinci Takım, İkinci Cilt, 30 Kanun-ı Sani ve 24 Temmuz 1923 Tarihinde Lozan'da İmza Edilen Senedat, H. 1340, Matbaa-ı Ahmet İhsan ve Şürekası.

ŞİMŞİR Bilal N., **Atatürk İle Yazışmalar (1920-1923)**, C.I, Ankara, 1981.

TUĞLACI Pars, **Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri**, İstanbul, 1984.

VELİKOV Stefan, **(Bulgar Gözüyle Atatürk) Kemalist İhtilal ve Bulgaristan (1918-1922)**, Çev. Naime Yılmaz, İstanbul, 1969.

YETKİN Sabri, **Ege'de Eşkıyalar**, 2. Baskı, İstanbul, 1997.